

Látkép a Sokorói-domság meg-
művelt teraszáról

FELÜLÍRT METAFORÁK

Ekler Dezső győriújbaráti borászatáról

Két irány. Homogén tájsűrítmény és
az elemek nagyítása

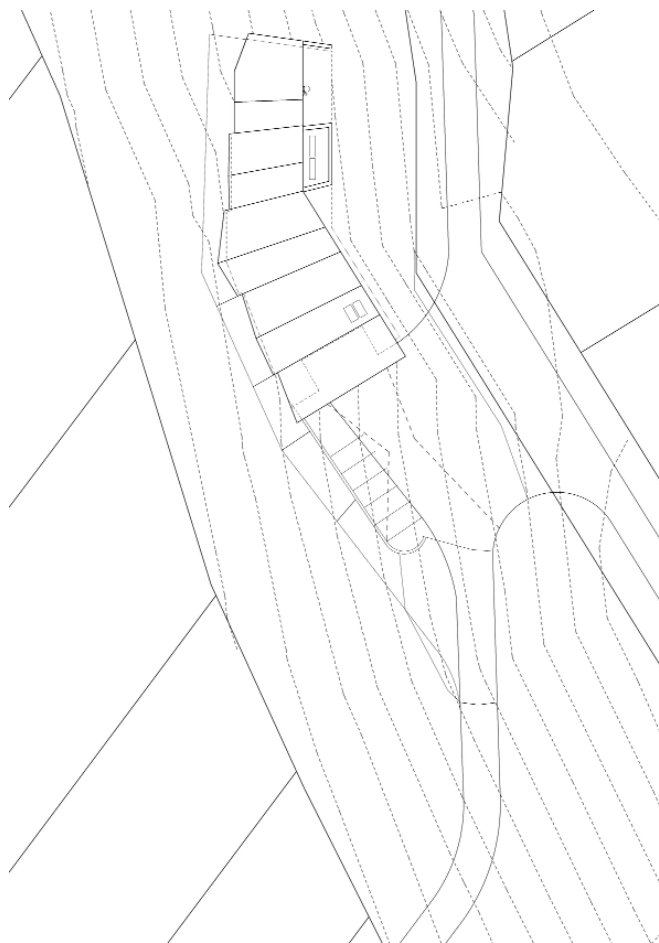

Élet a szervetlenben.
Nézet a domb felől

Hasonló és hasonlított közös képen

Helyszínrajz

Ahhoz, hogy egy alkotógénius zárt rendet teremtsen építészeti nyelvkészletében, fel kell adnia a rendszeralkotás habitusát. Ellenkező esetben el kell ismernie, hogy az eredetiség ára az önmaga teremtette forma meghaladása. Egy építészeti nyelvújító tehát szükségképp közhelyeket termel és holt nyelveket hagy maga után, míg a középsterű tervezőt saját szótára kebelezi be. Ha például adottak volnának egy objektív építészeti nyelv keretei, akkor az architektúra elbeszélése mindössze két művelet, a kombináció és a szelekció, vagyis a szóvariációk mérlegelése révén keletkezne. A tényleges nyelvi rend-

Ekler Dezsőt meggyőző munkái miatt választottuk, és mivel nagyon sok kiváló borász van ma Magyarországon, valami különlegeset szerettünk volna létrehozni. Az építész személyében talán már egy családi barátot is köszönhetünk, jó munka- és személyes baráti viszony alakult ki köztünk a most már több mint négy év alatt. Szakmai munkájának legjavát adta nekünk, a tervezés során végig fogta a kezünket. Szeretet, tisztelet és bizalom – talán ezek a legjobb szavak, amelyek leírják a kapcsolatunkat.

A házat tökéletes egésznek látjuk. Felemelő érzés nap mint nap felmenni a „fellegvárba” dolgozni, főleg most, hogy az első próbaüzem is elindult. Jó látni, hogy él, üzemel, lüktet. Előkerült ugyan néhány apró-cseprő hiba, de alapvetően egy magas színvonalon kivitelezett és a legmodernebb technológiákat felso- rakoztató épület. A benne dolgozók könnyebben túllendülnek a problémákon, amiben sokat segít a hely atmoszférája.

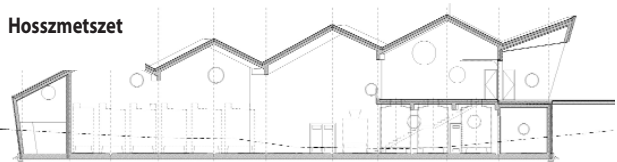
Az építkezés közel egy évet vett igénybe. Szerencsénkre itt is a legjobb szakembereket sikerült megtalálnunk. Ekler Dezső részletező, precíz terveinek és idő- közi konzultációinak köszönhetően pótmunkára szinte nem is volt szükség, ami tükrözi a projekt magas minőségét és a mögötte álló szakmai tudást.

Bár már most is uralja a tájat és a domboldalt, az üzem tervei úgy készültek, hogy alkalmas időben bővíthető és fejleszhető legyen akár a szőlőfeldolgozás, akár a látogatóknak nyújtott szolgáltatások szempontjából. Mottónk: „különlegesből felejthetlent!”, ami legalább annyira utal az épületre, mint az itt készülő borra, szőlőlére. Arra törekedtünk, hogy az épületből és a tájból egy kis „életérzést” is magukkal vihessenek a látogatók. / A Pécsinger család

Megérkezés
a papírsárkány szájához

Hosszmetszet

Kivágott részlet. Hommage Franco Fontánának

Karéjos borteras
hajtogatott pincesorral

Homlokzat keletről.
Egy emlék kontúrja

Homlokzat nyugatról.
Síkmontázs két barázda között

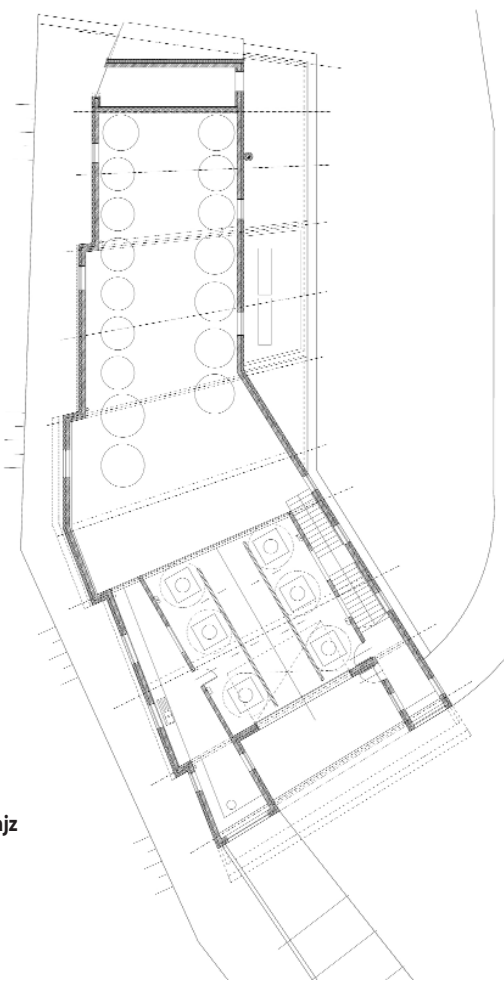

Présház a földút végén

szerek bizonyosan így is működnek: a beszéd autonómiája könnyedén áll a nyelv mind erősebben meghatározott nyelvtani fundamentumán. De míg a beszéd költői szabadságát és közlésértékét e biztos háttér teszi lehetővé, addig az építészeti plasztika folytonosan szembesze-gül saját működési elveivel.¹ Kítőrni kíván nehézkedés, szilárdság és technológia általi meghatározottságából, hogy a teret, a gesztust, a mintázatot – és minden egyebet, amit építészeti üzenetnek nevezhetünk – végül fel-szabadítsa.

E belső hadiállapot – amelynek második frontvonala a funkció és a forma között feszül – óhatatlanul vezet az építészet folytonos újradefiniálásának kényszeréhez, ami által az építés alapelvei mindig anyagba hatóan akarnak újjászülni. Ez adott lendületet a vasbeton elterjedés-nek a 20. században, és ugyanez hozza mozgásba napja-inkban a CAD-es szimulációk virtuális valóságát. Rávilá-gít ez arra is, hogy nyelv nem lehet az építészet elég pontos modellje, utóbbi ugyanis rövid idő alatt visszahat saját működtető elveire.²

Az önmeghatározás gyakorlata a jelenkor építészeté-ben kivíta polgárjogát, de a feltáratlan lehetőségek újabb korlátok közé születtek. Az ismeretlenben az indi-vidualizmus gyámkodik az egyéniség fölött: az épület az alkotó védjegye és a megbízó cégére kell, hogy legyen.

Feltöltési szint, alaprajz

A Pannonhalmi borvidék az ország egyik legkisebb terü-letű borvidéke, azonban földrajzi értékei révén páratlan szőlőtermesztési, borászati étékkel és lehetőséggel bír. Ezen értékeket a szőlőtermelő és borász palackozott ter-mékei révén közvetíti a fogyasztók felé. Eszköze a borá-szat. Az elkészült épület bátor vonalvezetésével, határo-zott, tekintetvonzó megjelenésével egyértelmű üzenet a tervező részéről. Megragad és közvetít. Feltűnő megje-lenése kapocs az „ipari Győr” és a mezőgazdasági jelleg-gel bíró Sokorói-dombság határán. Bátor formavilága közvetíti egyrészt a megrendelő oldaláról jellemző ge-nerációváltást, másrészt a borvidéken zajló megújulási lendületet. Mindezek mellett a pincészet és a benne te-lepített technológia a lehetőségek széles spektrumú rendszere is. Képes kiszolgálni a szőlőtermő terület fajta-szerkezetének okszerű feldolgozását, beleértve a klasszi-kus fajtákat, valamint a ma divatos bor-stílusirányzato-kat is. Jellemzően fehérbor technológiát telepítettünk, ami lehetővé teszi az erjesztés nélküli szőlőmust előállít-ását. Ezen kívül terveztünk kékszőlő feldolgozási tech-nológiát is, ami egy menetben lehetőséget ad a modern piacos, héjon áztatással készülő illatos fehér tételek ké-sztésének is. E célrendszert a technológia – kihasználva a területadottságokat – a lehető legkíméletesebb mó-don, gravitációs anyagmozgatással éri el. A beszállított szőlő a fogadószintről hullik, csúszik alá az áztató-erjesz-tő tartályokba, megőrizve az alapanyag magas minősé-gét. A megalkotott épület és telepített technológia nagyszerűen aknázza ki természet adta lehetőségeit.

Liptai Zolt, borásztechnológus,
a Pannonhalmi borvidék elnöke

Az egyéni stílus akarása, az új értékrendek kialakítása tehát éppoly súlyos önkorlátozást követel, mint az örö-költ identitás.³ A lehetőségek tengeréből kiemelkedő sztárok és építészköri beazonosíthatóságát végül az internet oldja fel: a totális nyilvánosság révén minden forma másolható. Már nem az ikonikus épületek, hanem a keresőprogramokon átfutó kulcsszavak vezetnek el a célnak leginkább megfelelő tervezőhöz.

Ekler Dezső minden szempontból ehhez a poszt-indi-vidualista építészgenerációhoz tartozik. 30 éves praxisá-ban hiába is keresnénk az ekleres stílust,⁴ az információ formák elleni lázadásának korában nincs jelentőségük az ilyen védjegyeknek. A korábban élő formák és invenció-zus tervezőmódszerek kiüresedése mögött az építészet mediális szerepének megváltozása áll: az értékek közve-títéséről, a műalkotás jelentéséről és az alkotó szemé-lyéről⁵ az alkotás mibenlétére – az alkotás aktusának forrásvidékére – helyeződik át a hangsúly.

A kontextusnál fontosabb a jelenlét. Belső jelenlétből fakadóan egy épület lehet a hely sűrítménye, de vele

szemben lehet távolságtartó is. Előbbi esetben szokás egy házat jó modorúnak, az utóbbiban szenvtelennek vagy modortalannak nevezni, de egyik esetben sem mondható átlagosnak, nem hagyható figyelmen kívül. Ekler jó modora ugyanúgy a genius loci felismeréséből származik, mint Christian Norberg-Schulze, csak a hely adottságait nem tekinti lezártnak. Másként mondva, a hely Eklernél egy univerzális elbeszélés része, ahol a táj és település „jellemábrázolását” a tervező önképével együtt a tértörténet írja felül.⁶ Mindez feltételezi az építész-én szabadságát arra, hogy a ház személyes önkritikájának személytelen eszköze legyen. Egy ilyen szemlélet bizonyosan beteljesíti a kritikai regionalizmus kihívását is, mivel a – sematizmussal, másrészt a népies populizmussal szembeni – kettős kritika⁷ mellé ráadásul az alkotó önértékelése társul.

Ha Ekler életművére, különösen pedig borászatára tekintünk, nem tudunk felvázolni hagyományos értelemben vett „fejlődési ívet”. Neszmélyi pincészete (1994–96) és a somlói borászat bővítése (2004) a helyi ízek igézetében a történetiség megszakadt vonalával keresi a kapcsolatot. Ennek szinte gyökeresen ellentmond a topografikus szemléletű somlói Szent Ilona borászat (2006–14), a Kreinbacher pezsgőpincészet (2006–14) és pezsgőérlelő (2009–14), ahol az enteriőrök a vulkanikus működés lenyomatát viselő talaj megmozgatásával, a tektonikus rétegek és a fény összemetszésével alakultak ki. A „lávafolyamban” extrudált pinceház toposza sokkal csendesebb, emberibb szövegösszefüggésbe helyezve bukkan fel a mezőzombori Disznókő borászatban

(1993–95), amely egy organikus szerkesztőkísérlet gyakorlati terepe is: a préházakat összefogó mesterséges domb és a traktorgarázs ötlete Makovecz paksi templomának központi motívumát, a kettős spirállal leírt gömbpalást világmagyarázó metaforáját írja tovább.

Győrújbarát borászata mindezeknek egyfajta szintézise. A domboldalba fúródó pincék nőtt jellegű, egymásra torlódó homlokzatait idézi, amelyek egy tömegben összevonva veszik fel a föld töréseitől, a barázdák vonalaitól kölcsönzött dinamizmust. Az összemetsződés – típus és toposz találkozása – egyszerre hat a kulturális emlékezetre és az elemi erőkre. Mögöttes geometriai megfontolást sejtet, hogy e két jelentéshordozó megközelítésnek két kijelölt iránya van a fizikai térben: a merőleges találkozás a komponensek szabadságát és egyenrangúságát sugallja. Feltűnik azonban, hogy a természeti komponens, az egyterű, anyagában és színében is homogén tömeg magába oldja a kulturális emlékképet. Ha ezt az üzenetet lélektanilag dekódoljuk, akkor egy tudattalanba merült kollektív téremlékkel, s egy benne őrzött, feledésbe ment életvitel lenyomatával találjuk magunkat szemben.

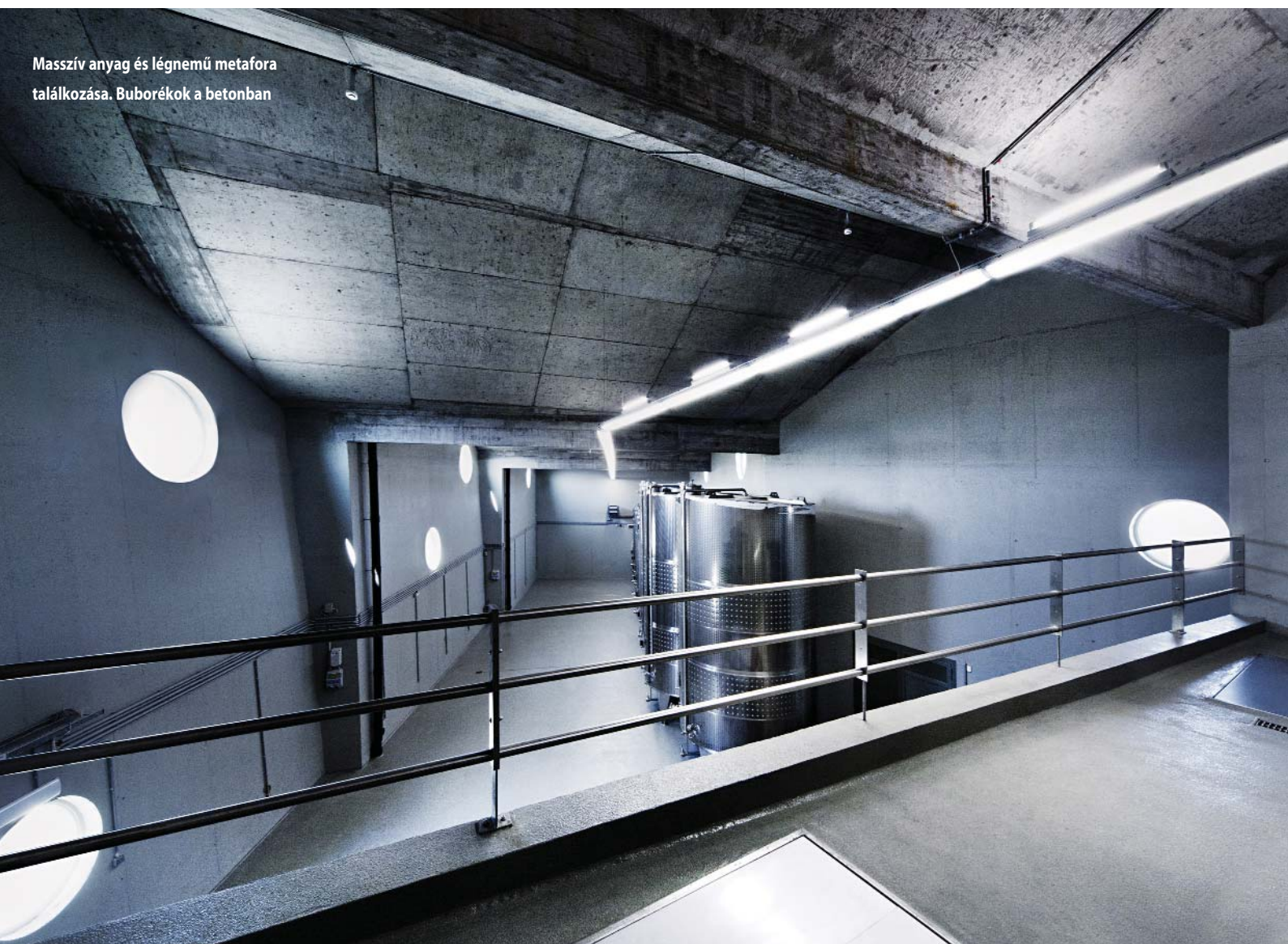
Ugyanez vonatkozik az épület kapcsán felbukkanó nagyítómetaforákra.⁸ Makovecz örökség a gazdasági úton szállított terményt fogadó, tágra nyílt garat, amely tüskés sárkánytestében feldolgozza és átalakítja táplálékát. Ha viszonylag könnyen olvasható is ez az értelmezés, nonfiguratív absztrakciókhoz szokott ízlésünk ma képtelen befogadni egy efféle mágikus totemet. Bár az épület egy szerves történetnek, a gyümölcs metamorfó-

Út a mélybe

Az üzem lelke. Feltöltőterasz, gravitációs erjesztő, vasbeton pengefal

Masszív anyag és légnemű metafora találkozása. Buborékok a betonban

A csarnok keresztmetszete a tartályokkal együtt zsugorodik

zisának helyszíne, arányosabbnak érezzük a minőségi változást leíró szeretlen metaforát.⁹ A körablakét például, ami az elkészült borban oldott szén-dioxid buborékot nagyítja, és felfelé egyre könnyít az épület monolitikuságán. De a több gerincből és vápavonalból szerkesztett redőző tető nagyítja a szőlőlevél cakkos szegélyét is. Az épület oxidzöld színe (a levelekre permetezett rézgalic is ilyen) a föld termékeny barázdáinak elbeszélésébe ágyazza az élő hajtások között sarjadt házat. Az összkép résztvevői közti áttűnés egyszeri és megismételhetetlen aurát teremt az ímént még közhelyes idézetek köré.

Walter Benjamint véve alapul:

*Ha nyári délutáni pihenőn szemünkkel követjük egy domb vonulatát a láthatáron vagy egy pihenő emberre árnyékokat vető szőlővesszőt – ez azt jelenti, hogy magunkba szívjuk ezeknek a domboknak, ennek a szőlővesszőnek az auráját.*¹⁰

Az egyszeri és megismételhetetlen tapasztalata az, amely közeli és távoli, egyértelmű és talányos között hivat ver. Az épület aurája egyfajta mozgás – légzés, ha

úgy tetszik – a fizikai lét értelmezési rétegei között.¹¹ Ez a lényegük az Ekler által tudatosan alkalmazott nagyító-metáforáknak.

Felvethető a kérdés, hogy megfordítható-e a nagyítás iránya. A tájban magányosan álló ház láttán jó okunk van feltételezni, hogy részleteket nagyító formái egyúttal valaminek a sűrítményei is. Az épülettömeg a Pannonnalma látóhatárát jelentő, észak-déli irányban futó, érintetlen zöld domborzat morfológia alapján tájolt, és domborzati adottságainak megfelelően törik. Monokróm színe már-már anyagjellemzővé előlélve a formátlan természetet szívja magába: a sarjadást magát.

A szín intenzív tapasztalata végül lehetővé teszi, hogy az épületet a hozzá társított jelentések nélkül, önmagában vegyük. A szövegkörnyezettől független benyomás az épületről merőben festői, hiszen a föld és az ég közötti véges tartományban időző alakzat zárt és síkszerű. A felforgatott talaj és az szabadon metszett ég közti, szavakkal épp hogy leírható kontraszt általa erősödik fel.¹² A dombot szelő útkanyart egy tornác kontúrja folytatja,

de a feszes elővéd ugyanezzel a lendülettel visszaterel a szemközti tájra. Az üde rajzolat árnyékot rejt magában: a tartályok méretének csökkenésével egyre szűkülő, ide-oda cikázó térbelső. A vasbeton „koporsó” a termény érésének elzárt helye minimális fénnel és betekintéssel. A garat két pilonja közti galéria, a két szint magas, egyesített tér s az odavezető törtkarú lépcső monumentális jellege valóban sírkamrához teszi hasonlóná az ipari csarnokot. Ez ismét egy nagyítás. Míg az épület tapasztalati valósága absztrakt képszerűségében áll, nem tudunk elvonatkoztatni a beléplántált költészettől.

Katona Vilmos PhD

Miért zöld az épület?

Köztudott, hogy ma minden építész szeret homogén házat, azonos színű tetőt és falat tervezni. Bár kívülről egyszerűnek tűnik egy ilyen ház, nem olyan könnyű megcsinálni, mert a tető rettenetesen megdrágul. Dupla tetőt alakítanak ki, kő- vagy fémfedéssel, ami alatt extra hő- és vízszigetelés készül és külön szerkezet tartja a fenti burkolatot. Nem olyan könnyű tehát költségkímélő módon homogén falat és azonos felületű tetőt készíteni. Ezért egyszerűbb, ha műanyag fedést alkalmazunk. Ez a legolcsóbb.

Felmerül persze a szín kérdése, ami ez esetben nem tetszőleges. Ám van egy szín, ami minden gyártónál kapható: az oxidzöld. Az oka ennek, hogy a műanyag tetőt gyártó cégek a fémfedők konkurensei. Mivel a legtöbb fémfedő cég dolgozik rézzel, adott a réz-oxid zöldje. Egy műanyaggyártó négyféle színe közül ez biztosan része a kínálatának.

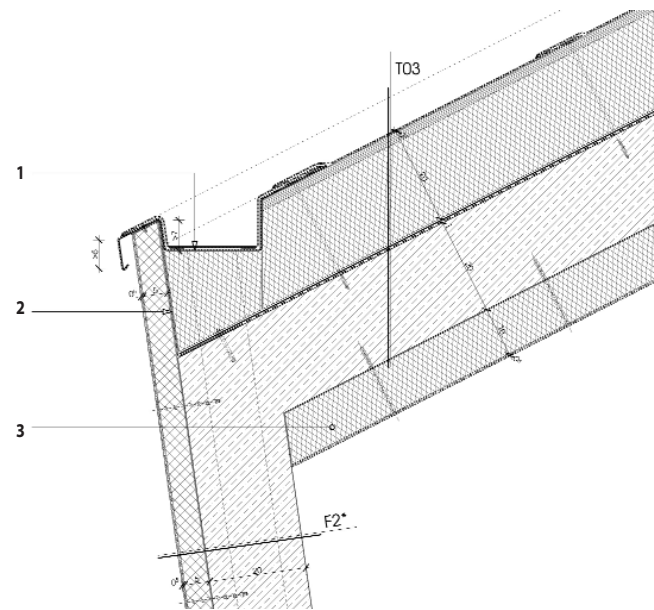
Ha egy épületnél kiírom, hogy oxidzöld legyen a tető, azt a kivitelező megkapja olcsón is, drágán is, de nem tud reklamálni, hogy nem kapható. Elég ha csak azt írom a kiviteli tervre, hogy a fal színe a műanyag tetővel azonos legyen. Ha a kettő mégis elütne egymástól, akkor mondhatom, hogy amilyen árnyalatú zöld fedést vettek, olyat kérek a falra is. Bármilyen kifogással élnek is, ebben a kérdésben nem tudnak megfogni.

Ekler Dezső DLA építész

1 Amint azt a használati tárgyak és később az épített terek vonatkozásában kifejti Baudrillard, Jean: *A tárgyak rendszere* (ford. Albert Sándor), Gondolat, Budapest 1987, pp.12-14.

2 Uo.

3 „A telhetetlen művészek, Hefaisztosz rabszolgái, akik 'megszabadították' a tereket minden helytől és a közömbös időtartamot minden *tempus-templum* vonatkozásától”, lásd Cacciari, Massimo: „Nihilizmus és terv”, in Moravánszky Ákos – M. Gyöngy Katalin (eds.): *Monumentális. Kritikai antológia: Építészeti elmélet a 20. században*. Terc, Budapest 2006, p. 209.

4 Lásd Ekler, Dezső: *Házak / Buildings 2000-2014*. AD Reklámstúdió, Budapest 2014, p. 16, 32 és köv.

5 „Építészeten létrehozni annyit tesz, mint hagyni, hogy maga legyen az ok. És hogy ok lehessen, el kell határolódnia az olyan alkotó folyamattól, amelyet irányított stratégia határoz meg.” Eisenmann, Peter: „A klasszikus vége: a kezdet vége és a vég vége (1984)”, in Kerégyártó Béla (ed.): *A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból* (2. kiadás). Typotex, Budapest 2004, p. 333.

6 Széplaky, Gerda: Építészeten innen és túl – Ekler Dezső házai. *Építészfórum*, 2013. augusztus 29. CEST 15:41. Hozzáférhető: <<http://epiteszforum.hu/epiteszeten-innen-es-tul-ekler-dezso-hazai>> [utolsó belépés: 2015. november 24.]. Alkotás és értelmezés kiazmusáról a „mesemondó részletek” (jellembrázolások) vonatkozásában beszél Frascari, Marco: *The Tell-the-Tale Detail*. VIA, no. 7 (1984), pp. 23-37.

7 A kettős kritikát először a görög építészet kapcsán veti fel Tzonis, Alexander - Lefaivre, Liane: *The grid and the pathway. An introduction to the work of Dimitris and Suzana Antonakakis*. *Architecture in Greece*, no. 15 (1981), pp. 164-178.

8 Ekler, Dezső: „Nagyítás az építészetben. Vázlatok az építészet jelentéséről.” Hozzáférhető: <<http://ekler-architect.hu/hu/cikk/19/3>> [utolsó belépés: 2015. november 24.].

9 Vö. Ekler, Dezső: *Házak* (id. mű), p. 22.

10 Az idézet Benjamin hasonló mondatának átirata, lásd W.B.: *Kommentár és prófécia*. Gondolat Kiadó, Budapest 1969, p. 308. Magyar fordítás: Széll Jenő.

11 Minderről bővebb kifejtést adok in Katona, Vilmos – Vukosavljević, Zorán: Hely és identitás. Kritikai regionalizmus az új évezredben, nemzetközi és hazai eredmények. *Építés – Építészettudomány*, vol. 40, no. 1-2, p. 180.

12 A landscape-be illesztett, de önálló tájelemként is érvényesülő borászat felidézi Franco Fontana olasz fotóművész absztrakt, monokróm felületekkel leképezett tájképeit. Színpalettáját Fontana – ahogy az építészetben hasonló látásmóddal rendelkező Luis Barragán – sem szűkíti az alapszínekre, így a tájtextúrák folytonosan a síkszerűség és a térértet határán állnak.

Fal-tető találkozás rejtett ereszcatornával

1. Fóliabádogból készített süllyesztett vápa és oromszegély, mechanikailag rögzítve
2. 150x280x60x2 mm-es horganyzott acél „attika”, a vasbeton födémhez 50 cm-ként dübeleléssel rögzítve
3. Hőszigetelő rendszerű vakolat 10 cm nem elegendő, mechanikailag rögzített ásványi szálal hőszigeteléssel

Építész: Ekler Dezső

Megbízó: Pécsinger János

Építész munkatárs: Kiss Dalma

Épületszerkezet: Pataky és Horváth Kft., Horváth Sándor, Schreiber Gábor

Statika: E&H Kft., Klopka Zoltán, Balázs Gábor

Elektromosság: Libella 21 Bt., Nyári Ilona

Gépezet: PHQ Kft., Kiss József, Sor Zoltán, Récsy Orsolya

Tűzvédelem: Tűzinfo.hu Bt., Szöllősi Levente

Kertészet: Bojza Bt., Páll Attila

Út: NYÉK Terv Mérnökiroda Bt. Nyitrai Zsolt

Fotó: Bujnovszky Tamás